

EGY HANYATLÓ VIDÉKI TÉRSÉGBEN MEGTELE- PÜLT NAGYVÁLLALAT TÁRSADALMI HATÁSAI

THE SOCIAL IMPACTS OF A FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN A DECLINING RURAL AREA

KOÓS BÁLINT*

Abstract

In 2012, a bioethanol plant using advanced technology started operating in Dunaföldvár, the very heart of Hungary's maize-producing region. This research attempts to determine the local social and economic impacts of this plant. In analysing the local impacts we focussed on the effects related to social issues in rural areas (ageing, migration and social and economic decline) and on the factors mitigating and moderating such effects (job creation, the diversifying of the local economy and the strengthening of social ties). One of the main findings of the analysis is that the plant was built in Dunaföldvár, a rural region which, in the wake of a protracted economic and employment crisis, had become one of Hungary's most disadvantaged areas with consistently high unemployment. Dunaföldvár's settlement network had deteriorated: a weak economy and a network of institutions serving a rather small region could not retain the population. Negative demographic processes, ageing and migration had become major trends in the town. In this context, the unprecedented construction of a bioethanol plant using advanced technology has repositioned Dunaföldvár within the settlement network. Existing structures have been shaped and transformed in more than one respect by the operation of the bioethanol plant. The stakeholders include the local government, financial situation of which has been fundamentally reshaped by the establishment of a plant that contributes a significant amount of local business tax. In view of the fact that the duties and powers of local governments are exceptionally broad in Hungary, the improved financial position of the local government of Dunaföldvár has directly contributed to maintaining or improving the standard of essential infrastructure (the road network) and public services (health care, social care, education and public transport), which is apparent at first hand to inhabitants of the town. The other significant group of stakeholders are the employees of the plant, who are mainly young, experienced skilled workers living in the vicinity. The newly created workplaces have clearly slowed down job-related out-migration and has kept mainly young skilled labour in the region, which is key to the region's future. The bioethanol plant does business with hundreds of maize farmers, fundamentally impacting on their business environment. Telephone-based collection of data from farmers with a long-term business relationship with

* tudományos munkatárs, Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont

the plant (N=270) confirms that, overall, the plant in Dunaföldvár has reduced the business risk for such farmers. In the famers' opinion, the predictable demand for maize from the plant plays an important role in this, while also exerting a price-stabilising effect.

1. Bevezetés

2012-ben Dunaföldváron, Magyarország kukoricatermesztő vidékének szívében megkezdte működését egy fejlett technológiát alkalmazó bioetanol-üzem*. (Az üzem kukoricából takarmányozásra alkalmas száraz törkölyt, illetve etanolt állít elő, amelyet jellemzően üzemanyaghoz kevernek, hogy a törvényileg előírt megújuló energia arányt biztosítani lehessen.) A beruházás sajátosságát az jelenti, hogy egy hanyatló iparváros –Dunaújváros – árnyékában, egy alapvetően rurális térségben valósult meg a fejlett technológiát alkalmazó vegyipari fejlesztés. Így alkalmas terepnek tekinthető annak vizsgálatára, hogy a gazdaság ezen fejlődése miként hatott a helyi társadalomra, mennyiben volt képes a jól ismert rurális társadalmi problémák (szelektív elvándorlás, elöregedés, elvándorlás, alacsony jövedelmi szint, instabil munkahelyek, forráshiányra visszavezethetően a helyi közszolgáltatások minőségi, mennyiségi problémái) mérséklésére.

2. Elméleti keret, vizsgálat módszerei

A vizsgálat elméleti kereteként az exportbázis-elmélet szolgál, hiszen egy helyi alapanyagot feldolgozó, a készterméket exportáló vállalat vélt fejlesztő, tovaggyűrűző hatását kívánjuk megragadni. Az exportbázis-elmélet abból indul ki, hogy az adott régió, vagy éppen város endogén kapacitásai önmagukban elégtelenek a fejlődéshez, így külső tényezők határozzák meg a gazdasági növekedést (Capello, 2016:122). A külső tényező adott esetben a régión kívüli értékesítés (export) lehetősége, azaz az elmélet a fejlődést a keresleti oldal élénkülése/élénkítése révén tartja elérhetőnek. Egy térség gazdasági fejlődésének alapját tehát azok az exportorientált gazdasági szereplők jelentik, amelyek tevékenységük révén többletjövedelmet biztosítanak a térség számára (North, 1955). Az export árbevétel egy része ugyanis új keresletként jelenik meg a térség gazdaságában és ezáltal lehetőséget biztosítanak a többi – nem exportáló– gazdasági szereplő számára is, hogy növeljék árbevételü-

* Pannonia Ethanol Zrt 2010-ben kezdett hozzá a 214 millió dolláros beruházáshoz, amely eredményeként 2012 májusában már meg is kezdte működését az etanolüzem. (forrás: http://hvg.hu/kkv/20120525_bioetanol_uzem)

ket. Összességében annál kedvezőbb ez a fejlesztő hatás, minél nagyobb kereslet nyilvánul meg a helyi gazdasági szereplők irányába. Ez alapján tehát a regionális gazdasági fejlődés egyfajta záloga az ilyesfajta exportképes vállalkozások letelepítése, a meglévők fejlődésének ösztönzése, hiszen ezek új munkahelyeket teremtenek, növelik a helyi adóalapot, hozzájárulnak a helyi közszolgáltatások finanszírozásához, fejlesztéséhez, az életminőség javításához (Lengyel–Rechnitzer, 2004). A Dunaföldváron megvalósított zöldmezős beruházás nem köthető a magyar állami fejlesztéspolitikához, hiszen mind a telephelyválasztás, mind pedig a finanszírozás profitorientált piaci szereplők döntésein alapult. A bioetanol üzem helyi alapanyag (kukorica) feldolgozásából állít elő exportképes terméket, ami erős beszállítói kapcsolatokat követel meg. Ez az exportárbevétel egy részének szétterülését, s így multiplikatív hatás meglétét valószínűsíti, ami az exportbázis elmélet szerint kedvező a térség gazdasági fejlődése szempontjából. Az exportból és a feldolgozottsági szint emelkedéséből eredő többlet egy része az alapanyagot előállító gazdákhoz kerül, ugyanakkor az üzemmel kapcsolatban álló partneri háló ennél jóval kiterjedtebb, mérnöki, logisztikai, minőségbiztosítási, mérési szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások éppen úgy megtalálhatóak köztük, mint építőipari, vagy éppen parképítő tevékenységet végzők. A dunaföldvári bioetanol üzem rendkívül intenzív beruházási stratégiát valósít meg, ami komoly építőipari tevékenységgel is jár: két évvel a termelés megindulása után már kezdetét vette egy bővítési program, amelynek eredményeként az üzem termelési kapacitása és alkalmazotti létszáma is megduplázódott 2016-ra. Mindezek alapján a dunaföldvári bioetanol üzem működésének negyedik évében már érdemes megvizsgálni, hogy érvényesülnék-e, s ha igen, akkor milyen körben a pozitív térségi fejlesztési hatások.

A kutatás módszertanilag kevert, hiszen kvalitatív és kvantitatív módszereket is alkalmaztunk*:

- készítettünk 24 kulcsinterjút (civil szervezetek vezetőivel, választott önkormányzati tisztviselőkkel, illetve az üzem felső- és középvezetőivel)
- megvalósítottunk két kérdőíves felmérést:
 - kukorica beszállító gazdák körében egy 270 fős telefonos adatfelvételt;
 - illetve munkavállalók körében elektronikus kérdőívet (101 elemezhető válaszzal),

* A kutatásban közreműködtek: Dr. Koós Bálint, Király Gábor, Dr. Hamar Anna, Dr. Németh Krisztina - valamennyien az MTA KRTK munkatársai.

- 2 fókuszcsoporthoz interjú készült (külön a gazdák és külön a munkavállalók csoportjaival)
- valamint átfogó statisztikai adat-elemzést végeztünk a térséget jellemző társadalmi és gazdasági tendenciák feltárásához.

3. Térségi folyamatok

A bioetanol-üzem számára telephelyet biztosító Dunaföldvár hosszú évtizedeken át a két közeli város, Dunaujváros és Paks, illetve ezek meghatározó nagyvállalatainak (vasmű, illetve atomerőmű) árnyékában élt. Míg Dunaföldvár lélekszáma az elmúlt évszázadban tízezer fő körül alakult – a csupán 20 kilométerre fekvő Dunaujváros három évtized alatt hatvanezer fős középvárossá vált, amely - több ezer főt foglalkoztató óriásvállalatai révén - az ország egyik meghatározó nehézipari központja lett. A 25 kilométerre fekvő Paks pedig az 1970-es években megkezdett atomerőmű-építésnek köszönhetően mutatott dinamikus fejlődést, hiszen, a stratégiai jelentőségű energetikai vállalatnak köszönhetően, egyetlen évtized alatt megduplázta népességét s fontos foglalkoztatási szerepre tett szert. Dunaföldvár ilyen módon két dinamikusan fejlődő város árnyékszínjébe került, ahol a helyi ipart korlátozott fejlődési lehetőséggel bíró téglagyár, malom, illetve kendergyár jelentette. A környéken létrejött, a modern ipar teremtette modern munkahelyek ösztönzőleg hatottak a Dunaföldvárról kiinduló napi ingázásra, már 1960-ben is a dunaföldvári munkavállalók durván hatoda* (16,6%) lakóhelyén kívül – döntően Dunaujvárosban – talált magának megélhetést, ami az országosnál (12,5%) magasabb mobilitást jelentett. A térség kiváló mezőgazdasági adottságai ellenére, a mezőgazdaság jelentősége rohamosan csökkent az 1960-as évektől**, az iparban foglalkoztatottak száma, aránya pedig dinamikusan emelkedett. A foglalkoztatásban bekövetkezett elmozdulást ösztönözte, hogy - az ötvenes évektől – több, kisebb kapacitású feldolgozóipari vállalat (búrtorgyártás, híradás-technikai termékek gyártása) is megjelent a településen, amelyek főként női munkaerő számára biztosított foglalkoztatási lehetőséget.

Az államszocialista rendszer összeomlását követően, a '90-es évek első felében Magyarországon súlyos transzformációs válság robbant ki (Kornai, 1993), ami tömeges munkanélküliséghez vezetett. A válság a térséget is súlyosan érintette, sorra szűntek meg Dunaföldvár nagy hagyományokkal bíró foglalkoztatói, illetve Dunaujváros nagyvállalatai is drasztikus létszámleépítést hajtottak végre, ami az ingázókat érintette hátrányosan. A negatív mun-

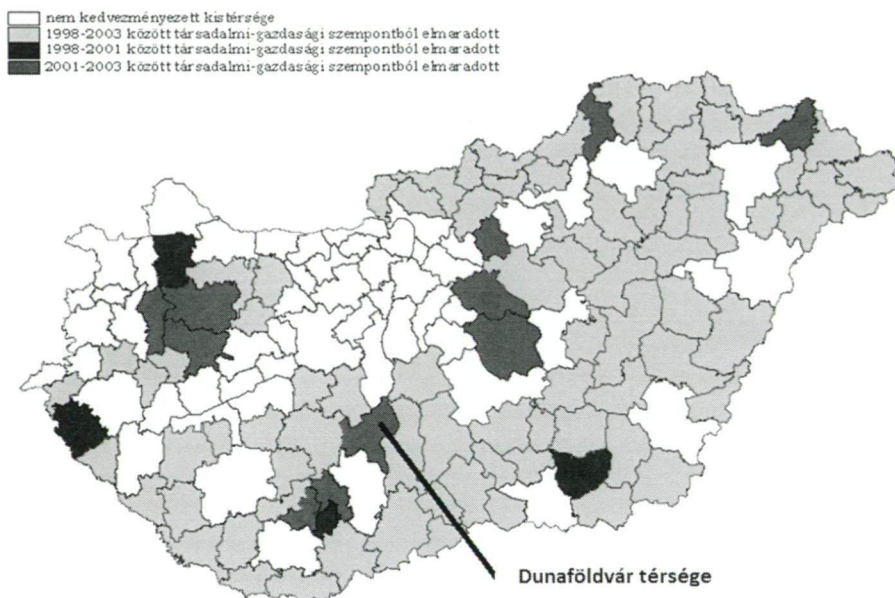
* KSH Népszámlálás 1960 adatai alapján saját számítás

** KSH Népszámlálás 1960, 1970, 1980 adatai alapján

kaerőpiaci folyamatok olyan intenzívek voltak, hogy az ezredfordulóra Dunaföldvár és tágabb térsége – a paksi kistérség – az ország legkedvezőtlenebb helyzetű települései közé került. A magas munkanélküliséget jelző adatok alapján a 91/2001. (VI.15.) kormányrendelet területfejlesztési szempontból kedvezményezett térségek közé sorolta a paksi kistérséget (1. ábra).

1. ábra: Hátrányos helyzetű térségek Magyarországon az ezredforduló időszakában

Fig. 1. Disadvantaged Areas in Hungary Around the Turn of the New Millennium

Forrás: VÁTI: Az Országgyűlés 35/1998. (III.20.) számú OGY. határozatával elfogadott Országos Területfejlesztési Konceptió Felülvizsgálata, 2005.63 oldal ábrája alapján saját szerkesztés

A térség számára a munkaerőpiaci válság mélypontját az ezredforduló időszaka jelentette. Ezt követően megindult a helyi gazdaság újjászerveződése (1. számú táblázat). A zöldmezős beruházások révén létrejött új munkahelyek már ellensúlyozni tudták a hagyományos nagy foglalkoztatók (különösen a dunaújvárosi vasmű) számának folyamatos csökkenését. A térség gazdasági megújulásának folyamatát segítette, hogy Dunaföldváron 1998-

ban Európai Unió támogatással (PHARE*) ipari parkot hoztak létre, amely alkalmas feltételeket teremtett vállalkozások megtelepedésére, további fejlődésére. A hátrányos helyzetű térségek 2004-es felülvizsgálatakor, a munkaerőpiaci helyzet javulására tekintettel, Dunaföldvár-Paks térsége kikerült a területfejlesztési szempontból kedvezményezett térségi kategóriából (a 64/2004. (IV. 15.) kormányrendelet. Az időközben elvégzett újbóli lehatárolások megerősítették a kedvező elmozdulás tényét, hiszen Dunaföldvár és tágabb környezete, a Paksi járás, nem került vissza a területfejlesztési szempontból kedvezményezett települési, illetve járási kategóriába. Láthatóan tehát, nem a legkedvezőtlenebb helyzetű vidéki térségben épült fel a bioetanol üzem, hanem egy olyan vidékies térségben, ahol már az ezredforduló óta az országosnál kedvezőbb munkaerőpiaci körülmények figyelhetők meg.

1. táblázat: Munkanélküli ráta alakulása 1998-2014

Table 1. Unemployment rate 1998-2014

	1998	2001	2006	2011	2014
Dunaföldvár	6,6	5,0	5,8	7,0	5,7
Paksi járás	6,4	5,5	5,8	7,4	5,6
Tolna megye	7,7	6,7	7,6	9,2	6,7
Magyarország	6,2	5,3	6,2	8,7	6,4
Kisvárosok népességgel súlyozott átlaga	6,8	5,8	6,7	9,2	6,8

Forrás: Saját számítás KSH TSTAR adatbázis megfelelő évei alapján.

Megjegyzés: Kisvárosnak tekintve a fővárosi és megyei joggal nem bíró városokat.

A bioetanol üzem társadalmi környezetéről a fentiekben képet kaphattunk, de az üzem létrejötte, működése korántsem érinti azonos módon a térség szereplőit. A lehetséges érintettek csoportjait az export-bázis elmélet alapján az üzemmel szoros gazdasági kapcsolatban álló szereplőkkel azonosítottuk, amelyet kulcsinterjúk készítésével finomítottunk. Az interjúkat 2016 júniusában a vállalat vezetői, dolgozói, illetve a helyi önkormányzat választott tisztségviselői, helyi intézmények és civil szervezetek vezetői körében vettük fel. Mindezek alapján az érintettek három csoportját azonosítottuk:

- a dunaföldvári üzem dolgozói;
- az üzleti partnerek: kukoricatermelő gazdák, illetve külső szolgáltató vállalatok;

* Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies (PHARE) támogatási alap 1989-ben jött létre.

- valamint a települési önkormányzat, annak intézményei, illetve a civil szervezetek,
- ahol az üzem működésének pozitív hatásait valószínűsítettük.

4. A fejlesztés által érintett csoportok

4.1. Munkavállalók

Az üzem létrejöttével legközvetlenebb módon az ott elhelyezkedő munkavállalók helyzete módosult. 2012-ben az üzem 78 fővel kezdte meg működését, a sorozatos kapacitásbővítések nyomán 2016-ra a foglalkoztatottak száma 158 főre emelkedett. A foglalkoztatottak döntő része a dunaföldvári telephelyhez kötődik, a fővárosi irodában foglalkoztatottak száma a tíz főt sem éri el. Miként az a 2. ábrán is látható, a foglalkoztatottak túlnyomó része – 158 főből 133-an (84%) – a dunaföldvári telephely 25 kilométeres körzetéből naponta ingázik, hozzájárulva ezzel a térség munkaerőpiaci helyzetének javulásához. Fontos rámutatni, hogy a dolgozók egy részének az állandó lakóhelye a napi ingázási zónán kívül helyezkedik el, nekik Dunaföldváron, illetve környékén (Dunaújváros) van ideiglenes lakóhelyük.

A vállalat foglalkoztatottai jellemzően középfokú (75%) vagy felsőfokú (22%) iskolai végzettséggel bírnak. Jól mutatja ez az adat, hogy a vállalatnak szelektív hatása van a helyi munkaerőpiacra, hiszen ez az iskolázottsági szint magasan a térségi átlag feletti. Nemek szerinti megoszlást vizsgálva, látható, hogy az üzem főként férfiak számára biztosít munkalehetőséget, a nők aránya alig 28%.

A vállalat dolgozói körében készített adatfelvétel (N=101) azt mutatja, hogy a zöldmezős beruházás esetében maximálisan érvényesült a lefőlőző hatás – az induló üzem a legvonzóbb munkaerő-piaci csoportokból válogathatott. Így elsősorban a szakképzett, fiatal, de már munkatapasztalattal bíró, környékbeliek jutottak munkalehetőséghez, miközben a klasszikus hátrányos helyzetű munkavállalók: azaz a pályakezdők, a nyugdíj előtt állók, a nők, roma kisebbségek tartozók, illetve a tartósan munkanélküliek nem, vagy alacsony arányban kerültek be az üzembe. Ezek a megállapítások egybecsengnek mind a vezetői kulcsinterjúk, mind pedig a dolgozói fókuszcsoportos megbeszélés eredményeivel.

Az üzem dolgozói által kitöltött online-kérdőívek adatai alapján a válaszadók túlnyomó többsége (78 százalék) legalább 5 éves munkatapasztalattal bírt, döntő részük (2/3) pedig hasonló munkakört töltött be korábbi munkahelyén. Ami igazán érdekes, hogy a válaszadók negyede külföldi munkatapasztalatokkal is bír, ötödük (20,6%) fél évnél is több időt töltött külföldi munkahelyeken, mielőtt a dunaföldvári üzemben helyezkedett volna el.

Vonzó munkahelyeket akár rurális – kisvárosias környezetben is létre lehet hozni, amely segít helyben tartani a legmobilabb, nemzetközi szinten is aktív munkaerőpiaci csoportokat, ugyanakkor azt is látni kell, hogy a kisvárosi életkörülmények bizony nem túl vonzóak. A távolabbról bejárók számára inkább a 20 kilométerre fekvő Dunaújváros tekinthető lehetséges új lakóhelynek, nem pedig Dunaföldvár, ahol szegényesebb a szolgáltatási, kereskedelmi, kulturális, oktatási egységek kínálata. Ezek az eredmények arra mutatnak, hogy a rurális térségekben létrejövő új vonzó munkahelyek segítenek helyben tartani a kvalifikált mobil munkaerőt, s ezzel mérsékelni a szelektív elvándorlást, ami a helyi humán tőke erodálásához vezet. Ugyanakkor látni kell, hogy rövidtávon a pozitív munkaerőpiaci fejlemények nem vezettek a település, mint lakóhely vonzerejének javulásához, az érintettek inkább a közeli, magyar viszonyok közepette inkább nagyvárosnak tekinthető lakóhelyet preferálják, vállalva ezzel a napi ingázás terhét.

2. ábra: Foglalkoztatottak állandó lakóhelye 2016-os állapot szerint
Fig. 2. Permanent Place of Residence of Employees as of 2016

Forrás: Pannonia Ethanol Zrt. adatai alapján saját szerkesztés

4.2. Üzleti partnerek

A bio-etanol üzem nem csupán a munkaadóként, de jelentős termék és szolgáltatás vásárlóként is megjelenik a helyi gazdasági életben. Az üzem

létrejöttével egy olyan jelentős megrendelő jelent meg, amely számos területen kiszámítható stabil keresletet támaszt:

- nagymennyiségű – évi 1 millió tonna (!) – kukoricára
- etanol előállításához szükséges kémiai anyagok szállítására
- szállítási (nyersanyag és késztermék) feladatok ellátására
- ipari létesítmény karbantartási feladatainak ellátására
- zöldfelületek ápolására.

A vállalat beszállítói körében telefonos interjúk révén folytattunk adatfelvételt, amely alapján jól elkülöníthető az a szolgáltatói kör, amely az etanol-üzemmel együtt fejlődik, növeli létszámát, fejleszti kapacitásait. Ide tartoznak azok a szolgáltatók, akik gyakori, élőmunka igényes szolgáltatásokat nyújtanak, mint például:

- közúti szállítás (kukorica beszállítása)
- késztermék vasútra történő átrakodása
- minőség-ellenőrzési, mérési szolgáltatások végzése
- zöldfelületek karbantartása, parkosítás
- ipari létesítmény tisztítási, karbantartási munkálatai.

E körben szoros beszállítói kapcsolat alakult ki, amely révén az érintett vállalkozások létszáma 25–30 fővel bővült az indulást jelentő 2012. év óta. Ahogyan a parképítéssel foglalkozó cég vezetője megfogalmazta: nyilvánvalóan nem kell állandó létszámmal jelen lenni az üzemben, szezonálisan azonban nagy létszámra van szükség. Az etanolüzem kiszolgálása érdekében létszámot kellett bővíteni, erősen fejleszteni kellett a gépparkot, ugyanakkor ez új piacokat is megnyitott, ami biztosítja a létszámbővítés fenntarthatóságát.

A másik beszállítói csoportot azok képezik, akik kevésbé élőmunkaigényes, vagy ritkábban jelentkező igényeket elégítenek ki, ide sorolható például a vegyi anyagokat szállító nagykereskedelmi vállalkozás, mérnöki szolgáltatásokat nyújtók, vagy éppen az üzem területéről a galambokat elriasztó madarász. Esetükben az etanolüzem megrendelése az árbevételből csekély részarányt képvisel, s foglalkoztatási hatásról nem adtak számot a megkérdezettek. Főként a kisebb helyi szolgáltatók számoltak be arról a versenyképességet javító hatásról, hogy a bioetanol üzem magas minőséget követel meg, ami a kezdeti időszakban ugyan komoly kihívást jelentett, de az összecsiszolódást követően nyilvánvalóvá vált, hogy a Pannonia Ethanol beszállítói referencia jó ajánlólevél, amely révén új megrendelőket szerezhetnek.

Az üzleti partnerek másik nagy csoportját az alapanyagot jelentő kukorica beszállítói jelentik. A vállalat az ország egyik meghatározó kukoricatermesztő vidékén hozta létre üzemét, hogy minimalizálni lehessen a szállítási költségeket. Az üzem gyakorlatilag egy durván 100 kilométeres körzeten be-

lül jelenik meg felvásárlóként, saját beszerzői csoport révén tartva a kapcsolatot a gazdákkal. Tekintve, hogy a vállalat egy meglehetősen kiterjedt gazdálkodói csoporttal tart fenn intenzív üzleti kapcsolatot, feltételezhető, hogy ezen a csatornán keresztül ragadható meg leginkább a vállalat működéséből eredeztethető multiplikatív fejlesztési hatás.

A vállalattal tartósan kapcsolatban álló gazdák körében - a TÁRKI közreműködésével, 2016. július 12-15. között - CATI (Computer-assisted telephone interviewing) adatfelvételi módszerrel került sor egy telefonos adatfelvételre. A válaszadó gazdák hazai viszonylatban inkább a nagygazdaságok* közé sorolhatóak, hiszen a művelt szántóterületük átlaga az 500 hektárt is megközelíti (értékelhető válaszok száma: N=224). A válaszadók a bioetanol üzem legfontosabb közvetlen hatásának a kiszámítható, stabil keresletet tekintik, ami mérsékli az árak ingadozását. (Az ezzel kapcsolatos állítással a megkérdezettek 61,5% értett egyet, s csupán 12,2% jelezte egyet nem értését. A válaszadók életkorát megvizsgálva látható, hogy e tekintetben a válaszadók életkora fontos tényezőnek bizonyult, hiszen a hatvan év feletti, feltételezhetően tapasztaltabb gazdák körében 71%, a negyven év alattiaknál viszont csupán 43,6 % gondolta úgy, hogy a bioetanol-üzem felvásárlásai mérséklék az árak ingadozását.

Az, hogy a feldolgozóüzem közvetlenül a termelőktől is vásárol kukoricát, egyben azt is jelenti, hogy a gazdák magasabb értékesítési árat érhetnek el, hiszen a folyamatból kimaradnak a közvetítők, a nagykereskedők. Az erre vonatkozó kérdésre érkező válaszok a gazdák megosztottságát tárta fel, hiszen a válaszadók nagyobb része (51,86%) teljes mértékben vagy inkább egyetértően nyilatkozott, s csupán 21,1 százalék jelezte, hogy inkább nem, vagy egyáltalán nem ért egyet ezzel a megállapítással. Itt rá kell mutatni a szállítási költség jelentőségére, hiszen az üzemhez közeli kukoricatermesztők számára az etanol-üzem kereslete egyértelműen javítja az értékesítési helyzetüket, növeli az értékesítési árat, míg a távolabb fekvő gazdaságok számára nem biztos, hogy a terményfelvásárló nagykereskedők és az etanol-üzem által kínált felvásárlási ár érdemben eltér egymástól. Itt rá kell mutatni, arra a versenyképesség fokozó hatásra, hogy azok a gazdák, akik azt tapasztalták, hogy jobb árakat tudnak elérni a bioetanol-üzemnek történő értékesítéssel, arról számoltak be, hogy a jövedelmezőségük javulásával fejlesztéseik számára is nagyobb tér nyílt, azaz korábban, vagy nagyobb léptékben voltak képesek fejlesztéseik megvalósítására (gép-eszköz beruházás). Fontos rámutatni, hogy a válaszadók gazdák visszaigazolták ezt a fejlesztési hatást,

* Az adatfelvétel során a válaszadók a tényleges irányításuk alatt lévő valamennyi gazdaságról beszéltek. Ezeknek a gazdaságoknak esetenként eltérő a jogi formája.

ugyanakkor ezzel összefüggésben a foglalkoztatás bővüléséről nem számoltak be. Ugyan több esetben is sor került a foglalkoztatotti létszám bővítésére, ám az jellemzően az állattartás bővítésével, vagy újbóli beindításával függ össze.

4.3. Helyi önkormányzat, civilek

A bioetanol-üzem társadalmi hatásainak legfontosabb csatornáját a helyben fizetett adók jelentik. Magyarországon a helyi önkormányzatok rendkívül széles feladat- és hatáskörrel rendelkeznek, amelyek a lakosság közszolgáltatásokkal való ellátására irányulnak. A feladatok ellátását a magyar települési önkormányzatok állami finanszírozásból és saját forrásból biztosítják; az utóbbi legjelentősebb része a helyben működő vállalkozások által árbevétel-arányosan fizetett iparüzési adóból származik. Dunaföldvár - városi rangjának megfelelően, lélekszámahoz mérten - jelentős térségi feladatokat is ellátó intézményhálózatot – gimnázium, szakiskola, általános iskola, művelődési központ, múzeum – tartott fenn, ami komoly finanszírozási terhet jelentett az önkormányzat számára. Ilyen szempontból rendkívül kedvező volt a bioetanol-üzem létrejötte, hiszen a település pénzügyi helyzete ezáltal jelentősen javult. Az új adófizető megjelenésével az iparüzési adóból származó bevétel közel duplájára emelkedett, jelentős többlet pénzügyi forrásokat biztosítva a település számára. Az üzem kapacitásának megduplázásával a Pannonia Ethanol vált a település legnagyobb adózójává, 2015-ben az összes iparüzési adó 56 százalékának befizetőjeként.

Ezt Dunaföldvár Városfejlesztési koncepciója (2016:42) mint hatályos fejlesztési dokumentum is hangsúlyozza: a város gazdasági stabilitásának meghatározó elemeként tekint a bioetanol-üzemre. Az iparüzési adóból befolyó bevétel révén Dunaföldvár hitelállományát jelentős mértékben tudta mérsékelni, hosszú távon is könnyítve ezzel a település helyzetén. A többletforrások révén a település fontos infrastruktúrafejlesztéseket tudott végrehajtani; ennek keretében belterületi utak burkolására, illetve felújítására került sor.

Sajnálatosan azonban, az önkormányzatok finanszírozási rendszerének 2014. évi módosítása miatt, az üzem és a város közti fontos hatásközvetítő csatorna – a helyi iparüzési adó – veszített jelentőségéből. A központi kormányzat ugyanis, a települések közti kiegyenlítés céljától vezérelve, módosította az önkormányzatok finanszírozási rendjét. Ennek alapján, a jelentős iparüzésiadó-bevételt elérő települések esetében, a befizetett iparüzési adó az állami finanszírozást sávosan csökkentti; így a települési önkormányzat pénzügyi lehetőségei – összességükben - nem javulnak olyan mértékben, mint amennyivel több adót fizetnek be a helyi vállalatok.

Az etanol-üzem a helyi civil szervezetekkel önkéntes alapon, a társadalmi felelősségvállalás eszméjét követve alakított ki kapcsolatot. Jellemzően pénzügyi támogatást nyújtva helyi sport és kulturális célú szervezeteknek, nagy hangsúlyt helyezve a közösségi rendezvények támogatására. Az önszerveződés nem csupán Dunaföldvár lakóira jellemző, az üzem dolgozói is több alkalommal is gyűjtést rendeztek, hogy a helyi óvodásokat Karácsony alkalmából ajándékokkal lepjék meg.

5. Összegzés

A kutatás célkitűzése az volt, hogy exportbázis elmélet tükrében megvizsgáljuk, hogy egy piaci alapú beruházás hosszabb távon milyen hatásokkal jár, valóban ébrednek-e olyan hatások, amelyek fejlődési pályára állíthatják a várost és annak szűkebb-tágabb környezetét. A Dunaföldváron létrejött üzem a klasszikus exportbázis elmélet mintapéldájának is tekinthető, hiszen helyi beszállítókra (kukorica termesztő gazdák) alapozza működését, kiszámítható, folyamatos keresletet teremt számukra. A működés négy éves tapasztalata alapján megerősíthető, hogy valóban van a zöldmezős beruházásnak egy stabilizációs, versenyképesség javító hatása, ugyanakkor a gazdálkodók ezzel kapcsolatban nem számoltak be a foglalkoztatás bővüléséről. A beszállítók másik nagy csoportjában, a különböző szolgáltatásokat végzők esetében jóval direkter megfigyelhető a közvetett munkahelyteremtés, e cégek egy része a javuló versenyképességük, kapacitásuk fejlesztése révén új piaci lehetőségekhez is jutottak. A beruházás legközvetlenebbül a létrehozott új munkahelyekre felvetteket érintette. A munkavállalók esetében megállapítható, hogy az üzem kedvező kondíciókat kínálva válogathatott a munkaerőpiacon megjelenők körében, jellemzően szakképzett, tapasztalattal bíró fiatalokat választva ki. Ez a szelekció a helyi, térségi munkaerőt nyilvánvalóan hátrányosan érintette, ugyanakkor látható, hogy ez fontos lépés a kvalifikált helyi munkaerő helyben tartásában. Félő, hogy ilyen lehetőség hiányában ez a mobil szakképzett társadalmi csoport elhagyta volna a térségét, de lehet, hogy az országot is. A rurális térségben létrejött új munkahelyek tágabb térségből vonzotta a munkaerőt – ám megfigyelhető, hogy e csoport tagjai nem Dunaföldvárt, hanem sokkal inkább a nagyvárosias Dunaújvárost tekintik potenciális lakóhelynek. Ez arra mutat, hogy a munkahelyteremtés önmagában nem elégséges egy település, térség felértékelődéséhez, hiszen rövidtávon jellemzően csak a munkavállalási célú ingázás indul meg, a lakóhelyváltáshoz vonzó lakókörnyezetet, széles spektrumú szolgáltatási kínálatot kell kiépíteni, ami bizony hosszú évek tudatos munkáját követeli meg. A vonzó lakókörnyezet kialakítása tekintetében fontos eszköz lehetne a helyi

önkormányzathoz kerülő iparűzési adó, ám ennek erejét alaposan megcsorbította az utóbbi évek szabályozásának változása, amely a magas adóbevételt a támogatások csökkentésével kompenzálja.

Felhasznált irodalom

- Capello, R. (2016): *Regional Economics*, Routledge,
- Kornai J. (1993): Transzformációs visszaesés, *Közgazdasági Szemle*, XL évf. 7-8 sz. 569- 599. o.
- Lengyel I., Rechnitzer J. (2004): *Regionális gazdaságtan*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Lengyel, I. (2012): Regionális növekedés, fejlődés, területi tőke és versenyképesség, in Bajmócy, Z. – Lengyel, I. – Málovics, Gy. (szerk.) 2012: *Regionális innovációs képesség, versenyképesség és fenntarthatóság*. JATEPress, Szeged, 151-174. o.
- North, D. C. (1955): Location Theory and Regional Economic Growth. *The Journal of Political Economy*, 63. 243-258. pp.